

AZERBAIJAN PİONER TEŞKİLATI VE SOVYET TOPLUMUNUN İNŞASI SÜRECİNDE ÇOCUKLAR*

Burcu ÖZDEMİR**

Öz

Pioner teşkilatı, Sovyetler Birliği'nde 10-14 yaş aralığındaki çocuklardan meydana gelen bir komünist çocuk teşkilatıydı. Bu teşkilatın temel amacı, çocukların ideolojik eğitimi vasıtasıyla yeni bir sosyalist toplum yaratmaktı. Sovyetler Birliği'nde ilk Pioner birliği 1922 yılında Rusya'da kuruldu. Kısa sürede tüm Sovyetler Birliği'nde pioner birlikleri teşkil edilmeye başlandı. Azerbaycan'da ilk pioner birliği 1922 yılında Bakü şehrinde kuruldu. 1923 yılından itibaren Bakü dışındaki şehirlerde de pioner birlikleri organize edilmeye başlandı. Azerbaycanlı pionerler, kolхозlarda çalışarak, okullardaki eğitim çalışmalarına yardımcı bulunarak, Sovyet ordusuna destek amacıyla çeşitli etkinlikler düzenleyerek komünist bir düzenin kurulmasına hizmet ettiler. Azerbaycan'da çocuklar, yeni toplumun inşası için yürütülen çalışmalarda da aktif rol üstlendiler. Bu çalışmalar dinle mücadelede, okuma-yazma seferberliğine kadar çok çeşitli faaliyetleri kapsıyordu.

RGASPI (Rus Sosyo-politik Devlet Arşivi)'den temin edilen arşiv belgeleriyle de desteklenen bu çalışmada, pioner teşkilatının Azerbaycan'daki kuruluş süreci anlatılacak ve pioner teşkilatının bu ülkede Sovyet toplumunun inşası sürecine katkısı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Pioner teşkilatı, Sovyet çocuk hareketi, Sovyetleştirme, Sovyet Azerbaycan.

Abstract

Azerbaijan Pioneer Organization and the Children in the Construction Process of Soviet Society

Pioneer organization was a communist child organization of the Soviet Union for children of age 10–14. The main aim of the organization was, through ideological education of children, to create a new socialist society. The first pioneer unit in the Soviet Union was established in Russia in 1922. Pioneer troops rapidly have been established in the whole Soviet Union. The first pioneer unit in Azerbaijan was established in Baku in 1922. From 1923 pioneer units were organized in cities other than Baku. Young pioneers of Azerbaijan working

* Bu makale 2016 yılında Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunulan "Stalin Dönemi Sovyetleştirme Siyasetinde Pioner Teşkilatının Rolü: Azerbaycan Örneği" başlıklı doktora tezinden uyarlanmıştır

** Arş. Gör. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, ozdemirburcu85@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1352-018X>

in the kolkhoz, assisting the educational process in schools, organizing activities to help the Soviet army, served in the establishment of the communist order. The children in Azerbaijan have also played an active role in the construction of the new society. These activities included religious struggle and anti-illiteracy campaign.

Based on primary sources such as archival documents obtained from RGASPI (Rossisky Gosudarstvennyy Arhiv Sotsialno-Politicheskoi İstorii), This study will discuss the establishment of the pioneer organization in Azerbaijan and will also explain how the pioneer organization affected the process of construction of Soviet Society.

Keywords: Pioneer organization, Soviet child movement, Sovietization, Soviet Azerbaijan.

Giriş

1917 yılında Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmesi ile komünist ideoloji devletin resmî ideolojisi haline geldi. Komünizmin gerçek anlamda hâkim kılınabilmesi, başta siyasi yapı olmak üzere ekonominin, toplumsal yapının, eğitim kurumlarının, ordunun yeniden yapılandırılması ile mümkündü. Sovyet ülkesinin yeniden yapılandırılması sürecinde köylüsünden işçisine, kadınından erkeğine, gencinden yaşlısına her kesimden Sovyet halkının desteği kritik bir öneme sahipti. Lenin başta olmak üzere Sovyet yönetimi özellikle gençlerin ve çocukların yeni toplumun inşasına aktif şekilde destek vermelerinin önemli olduğuna inanıyordu. Nitekim Sovyet iktidarının ilk yıllarında gençler için Komsomol¹ ve çocuklar için Pioner teşkilatlarının organize edilmesi yeni nesle verilen bu önemin açık bir göstergesiydi. Bu teşkilatların temel vazifesi, gençlerin ve çocukların ideolojik eğitimidir. O dönemde Halk Eğitim Komiseri yardımcısı olan ve Pioner teşkilatının kurulmasında büyük emeği bulunan Nadejda Krupskaya (1869-1939), Pioner teşkilatının bütün çocukları Lenin ruhuyla eğitmesi ve çocuklara, sosyalist mücadelenin güçlendirilmesine yönelik savaşa destek fikrini aşlayan bir komünist eğitim vermesi gerektiğini ifade etmişti.² Komsomol teşkilatının XI. Kongresinde de Pioner teşkilatının temel görevinin çocukların Sovyet anavatanına ve Komünist Parti'ye

¹ Komünist Gençlik Teşkilatı: Gençler arasında Komünist Parti'nin ideolojisinin ve politikalarının rehberi, ulusal ekonominin talepleri doğrultusunda gençlerinin mobilizasyonunun bir aracıdır. Sadece 14-28 yaş aralığındaki gençler Komsomol üyesi olabilirdi. Komünist Parti'de olduğu gibi, Komsomol'da da isteğe bağlı bir ayrılma söz konusu değildi, teşkilattan ayrılmak sadece Komsomol organlarının kararıyla mümkündü. ("Комсомол," *Большая российская энциклопедия*, c. 14, (2009): 716).

² В.В. Дружинин, *Детское движение в России* [Children's Movement in Russia], Москва, 2014, 72.

koşulsuz bağlılık ruhuyla yetiştirilmesi olduğu ifade edilmişti.³

Pioner teşkilatının kurulmasında Lenin ve dava arkadaşları olan Mihail İvanoviç Kalinin, Feliks Edmundoviç Dzerjinsky, Anatoli Vasilyeviç Lunaçarsky, Sergey Mironoviç Kirov, Gregoriy Petrovsky, Emelyan Mihayloviç Yaroslavsky, Mikhail Vasilyeviç Frunze önemli rol oynadı.⁴ Bu isimlerin çalışmalarının sonucunda 3 Şubat 1922'de Moskova'da ilk pioner birliği faaliyete geçti.⁵ İlk yıllarda daha çok sanayi tesisleri, fabrikalar, kolhozlar, kulüpler ve çocuk evlerinde teşkil edilen pioner birlikleri, 1923 yılından itibaren okullarda organize edilmeye başlandı. Teşkilat bu dönemden itibaren çocukların okullardaki eğitim-öğretim faaliyetlerinde Komünist Parti'nin başlıca yardımcılarında biri haline geldi.⁶

Pioner teşkilatına 10-14 yaş aralığındaki emekçi kesimin (işçi, köylü, zanaatkâr, memur, kolhoz çalışanı) çocukları kabul edilirdi.⁷ Çocuklar, Pioner teşkilatına henüz birinci sınıftan itibaren hazırlanırdı. Onlara pionerler hakkında hikâyeler okunur, pioner odalarına ve pionerlerin hazırladıkları sergilere geziler düzenlenirdi.⁸ Pioner teşkilatına katılmak isteyenler, bunu pioner birlik liderine yazılı ya da sözlü olarak iletmek zorundaydı.⁹ Teşkilattan ihraç ise pioner kurallarına düzenli olarak uymama ya da disiplini bozma gibi durumların neticesinde meydana gelirdi.¹⁰ Bir pioner, kurala uymadığı durumda pioner birlik kurulu tarafından önce ikaz edilir, yapılan bu uyarıya rağmen kuralları ihlale devam ederse teşkilattan ihraç edilirdi.¹¹

Pioner teşkilatı sırasıyla şu birimlerden müteşekkildi: Pioner takımı (*drujina*), pioner birliği (*otryad*) ve pioner grubu (*zveno*).¹² Pioner teşkilatının en alt birimi, pioner

³ Н.К. Крупская, *О юных пионерах* [About the Young Pioneers], Москва, 3.

⁴ Дружинин, *Детское движение*, 72.

⁵ Л.К. Балянская, *Смена смене идет*, Москва, 1962, 6.

⁶ “Всесоюзная пионерская организация,” [All-Union Pioneer Organization], *Большая советская энциклопедия*, с.V, (1927): 460.

⁷ Rus Sosyo-Politik Devlet Arşivi (RGASPI), fond (f.) M-1, opis (op.) 23, dela (d.) 1091, list (l.) 43.

⁸ А. Левшин, “Из опыта пионерской работы,” [From the Experience of the Work of the Pioneers], *Советская педагогика*, s.11 (1951): 43.

⁹ *О работе пионерской организации*, [On the Work of the Pioneer Organization], Москва, 1942, 25.

¹⁰ “Всесоюзная пионерская,” 51.

¹¹ RGASPI, f. M-1, op. 23, d. 1425, l. 16.

¹² E.Bagirzade, *Genç Pioner Teşkilatının Kuruluşu ve İşleri* (Bakü: Azərneşr, 1934), 7.

grubu (*zveno*)'ydu. Gruplar 8-10 pionerden meydana gelirdi ve pioner teşkilatının en küçük hücresini teşkil ederdi.¹³ Pioner grubunda kitap ve gazete okumaları yapılır, çocuklara yeni şarkılar öğretilirdi.¹⁴ Ayrıca toplantılar, birliğin gazete ve dergileri için yürütülen çalışmalar, kamplara, oyunlara hazırlık, toplumsal-politik faaliyetler gibi belirli gündelik çalışmalar düzenlenirdi.¹⁵ Bir ya da birkaç pioner grubunun birleşimiyle, pioner birlikleri meydana gelirdi.¹⁶ Pioner birlikleri (*otryad*) 50 kişiden fazla olmamak kaydıyla 2-4 pioner grubundan oluşurdu. Pioner birliğinde pionerler tarafından eğitim sorunları tartışılır, politika ve sanat içerikli konuşmalar dinlenir, film seyredilir, okunan kitaplar tartışılır ve ayrıca geziler, savaş oyunları, *subbotnikler*, tiyatro günleri gibi etkinlikler düzenlenirdi.¹⁷ Pioner birliklerinde çocukların boş zamanlarını değerlendirmeleri için edebiyat, müzik, sanat, satranç, fotoğraf, doğa bilimi gibi gruplar da mevcuttu.¹⁸ Okullardaki, çocuk evlerindeki ve pioner kamplarındaki tüm pioner birliklerinin birleşimiyle pioner takımı (*drujina*) meydana gelirdi.¹⁹ Pioner takımı, 12 pioner birliğinin birleşiminden oluşurdu.²⁰ Pioner grubu, pioner birliği ve pioner takımı şeklinde birimlere ayrılan ülkedeki Pioner teşkilatları ile ilgili günlük çalışmalarının genel yönetiminden Pioner Teşkilatı Merkez Bürosu sorumluydu. Merkez Büro, çocuk hareketinin metodolojik problemlerinin tayininden ve çocuklar için dergi ve diğer yayınların çıkarılmasından sorumlu birimdi.²¹ Pioner Merkez Bürosu, faaliyetlerini Komsomol teşkilatının yönetimi ve direktifleri doğrultusunda gerçekleştirirdi.²²

Sovyet yönetimi, pioner teşkilatının Sovyetler Birliği'ne bağlı diğer cumhuriyetlerde de kurulması meselesine bilhassa önem verdi. Nitekim 1922 yılında Moskova'da toplanan ikinci Komsomol konferansında Pioner teşkilatının Moskova

¹³ “О введении выборности в пионерских организациях,” [About Establishment of Electivity in the Pioneer Organizations], *Вожатый*, s. 8-9 (1946): 19.

¹⁴ RGASPI, f. M-1, op. 23, d. 1425, l. 18.

¹⁵ “Детское движение и ВЛКСМ,” [Children's Movement and the Young Communist League], *Педагогическая энциклопедия*, с.2 (1965):474.

¹⁶ RGASPI, f. M-1, op. 23, d. 1425, l. 23.

¹⁷ RGASPI, f. M-1, op. 23, d. 1091, l. 40.

¹⁸ RGASPI, f. M-1, op. 23, d. 1095, l. 129.

¹⁹ “Pioner Teşkilatının Guruluşu,” *Pioner*, s.8 (1946): 18.

²⁰ RGASPI, f. M-1, op. 23, d. 1425, l. 24.

²¹ “Всесоюзная пионерская,” 23.

²² “Всесоюзная пионерская,” 24.

örneğindeki gibi Sovyetler Birliği'nin diğer tüm şehir ve köylerinde kurulması kararı alındı.²³ Pioner teşkilatının Azerbaycan'da kurulması meselesi ise, 12 Kasım 1922'de Azerbaycan Komsomol Bakü Komitesi'nde gündeme geldi. Neticede çocuk hareketiyle ilgili çalışmalarını yürütmek üzere Paller, Prokofyev, Petrov gibi isimlerden ve bunun yanı sıra Halk Sağlık Komiserliği, Bakü Halk Eğitim Şubesi ve Bakü Halk Eğitim Komiserliği'nin üyelerinden oluşan bir komisyon kuruldu.²⁴ 14 Aralık 1922'de ise Pioner teşkilatının nizamnamesi hazırlandı.²⁵

Azerbaycan'da Pioner teşkilatının kurulmasına yönelik çalışmalara, Azerbaycan Komünist Partisi Merkez Komitesi tarafından özel bir önem verildi. Nitekim Azerbaycan Komünist Partisi Bakü Komitesi'nin 6 Nisan 1923'teki kongresinde de Parti teşkilatlarının çocuk hareketine hem maddi hem de ideolojik açıdan tüm kuvvetleriyle yardım etmeleri gerektiği ifade edildi.²⁶ 1923 yılından itibaren Bakü'nün yanı sıra, fabrikaların ve işletmelerin bulunduğu diğer şehirlerde de pioner birlikleri teşkil edilmeye başlandı. Böylece Gence, Nahçıvan, Lenkeran, Zakatala ve Şeki'de ilk pioner birlikleri kuruldu.²⁷

Azerbaycan Pioner teşkilatının ilk konferansı, 500 pionerin katılımıyla 22 Mayıs 1923'te Bakü'de düzenlendi.²⁸ Konferansta Bakü Komsomol Komitesi tarafından Pioner teşkilatına kızıl bayrak taltif edildi.²⁹ Azerbaycan'da Pioner teşkilatına katılımı arttırmak amacıyla Temmuz 1923'te gerçekleştirilen Azerbaycan Komsomol Merkez Komitesi toplantısında bir dizi karar kabul edildi.³⁰ Bu çalışmalar netice verdi ve Azerbaycan Pioner teşkilatı, sürekli artan sayıda çocuk üyenin katılımıyla kısa sürede büyüdü. Temmuz 1923'te Lenkeran'daki Pioner birliğinde 230, Zakatala'da 150,

²³ E. Bağırzade, *Azerbaycan Pioner Teşkilatı Tarihinden* (Bakü: Keçlik, 1974), 9.

²⁴ Emma Hosrovyan, *Bakü Pioner Teşkilatının Tarixinden* (Bakü: Azerbaycan Uşag ve Keçler Edebiyatı Neşriyyatı, 1958), 6.

²⁵ Bağırzade, *Azerbaycan Pioner*, 13.

²⁶ E. Emrahov, *Tarihe Dönmüş İller* (Bakü: Keçlik, 1973), 11.

²⁷ А.Багырзаде, *История пионерской организации Азербайджана: 1922-1940 гг.* [History of the Pioneer Organization of Azerbaijan: 1922-1940], Баку, 1976, 13.

²⁸ В. Г. Яковлев, *Зори советской пионерии: очерки по истории всесоюзной пионерской организации В.И.Ленина: 1917-1941*, [Dawns of the Soviet Pioneers: Essays on the History of the All-Union Pioneer Organization], Москва., 1972, 33.

²⁹ Bağırzade, *История пионерской*, 30.

³⁰ Hosrovyan, *Bakü Pioner* 11.

Salyan'da 80, Gence'de 90, Nahçıvan'da ve Şeki'de 70-80 kadar üye mevcuttu. Aynı dönemde Bakü'deki Pioner teşkilatının üye sayısı 600'dü. Tüm Azerbaycan'daki pionerlerin sayısı ise, 2.265'e ulaşmıştı.³¹

Azerbaycan'da Pioner teşkilatına üye olan çocukların sayısı hızla arttı fakat bunlar arasında Azerbaycanlı olanların oranı hayli azdı, Azerbaycanlı pionerler, teşkilatın sadece %25'ini oluşturuyordu. 21-26 Haziran 1924 tarihindeki Azerbaycan Komsomol teşkilatının V. kongresinde bu problem ele alındı ve daha fazla sayıda Azerbaycanlı çocuğun Pioner teşkilatına dâhil edilmesi gerektiği ifade edildi. Konferansta ayrıca, teşkilatın işçi ve köylü sınıfından çocukların lehine genişletilmesi kararı alındı.³² 1 Ocak 1933'teki istatistikî verilere göre, Azerbaycan'daki Pioner birliklerinin sayısı 3.217'ye ve bu birliklerdeki çocukların sayısı 200.737'ye ulaşmıştı.³³

Yeni Toplumun İnşası ve Çocuklar

Komünist ideolojinin öngördüğü toplum anlayışına göre, eşitlikçi bir toplum yapısının kurulabilmesi için, insanlar arasında ayrıma yol açtığı düşünülen başta din olmak üzere her türlü unsurla mücadele edilmeliydi. Bu noktada Pioner teşkilatı da aktif rol üstlendi. Nitekim teşkilatın gerçekleştirdiği çalışmaların bir amacı da dini inançlar, gelenekler, cinsiyet ayrımı gibi sosyalist anlayışla uyuşmayan unsurlarla mücadele etmek ve bu şekilde sosyalist bir toplum düzeninin kurulmasına hizmet etmektir. Azerbaycanlı pionerler, yeni toplumun inşası için her türlü dini anlayış ve gelenekle mücadelenin yanı sıra *kulak*³⁴ sınıfının tasfiyesi ve evsiz çocuklar (*besprizorniki*) probleminin çözümü için çalışmalar gerçekleştirdi.

Azerbaycan'da yeni bir toplum düzeninin kurulması için yürütülen mücadelenin en yoğun yaşandığı alanlardan biri, din ve geleneksel yaşamdı. Azerbaycan'da bu mücadele kapsamında Nevruz bayramı ve Aşure günü gibi hem dini hem milli özellik taşıyan etkinlikler, bunun yanı sıra milli ve dini nitelikli kıyafetler yasaklandı. Ayrıca

³¹ Bağırzade, *Azerbaycan Pioner*, 16, 18.

³² Hosrovyan, *Bakı Pioner*, 17-18.

³³ Rovşana Gasımova, *Nesilden Nesle*, (Bakü: Azerbaycan Devlet Neşriyyatı, 1963), 38.

³⁴ Sovyet literatüründe varlıklı köylüler bu şekilde tanımlanıyordu. Rusya'da varlıklı köylü sınıfı, 1861 köylü reformundan sonra ortaya çıktı. Bu köylüler zamanla kamu arazilerini, evleri ve köylülere kiralamak ya da satın almak suretiyle zenginleştiler. Sovyet döneminde *kulak* olarak tanımlanan bu grup, Ekim devriminden sonra düşmanca karşılandı ("Golçomaglar," *Azerbaycan Sovet Ensiklopediyası*, c. 3 (1979): 201.)

düğün adetleri ve ölüm sonrası adetler değişikliğe uğradı. Cenaze törenlerine hoca çağırılması ve sünnet yasaklandı.³⁵ Bu tür dini ve milli geleneklerin yerini sosyalist ideolojiye uygun etkinlikler ve uygulamalar aldı. Örneğin 8 Mart Kadınlar Günü, 1 Mayıs İşçi Bayramı, Lenin'in doğum günü gibi etkinlikler kutlanmaya başlandı. Azerbaycan'da geleneksel yaşama karşı mücadele tar, kemençe ve saz gibi milli musiki aletlerini içine alacak kadar genişledi.³⁶ Pioner teşkilatının okuldaki başlıca vazifelerinden biri de dinle mücadele etmektir. Bu amaçla tüm okullarda Militan Ateistler Birliği teşkil edilmesi ve Komsomol teşkilatının desteğiyle bu birliğin aileler arasında da çalışmalar yürütmesi sağlandı. Din karşıtı eğitim, komünist eğitimin zaruri bir parçasıydı. Bu nedenle, çocukların diğer ilimlerle ilgili aldıkları dersler din karşıtı eğitim ile desteklendi.³⁷ Pioner teşkilatına bağlı okul-dışı kurumlarda da din karşıtı çalışmalar yürütüldü. Buralarda da dine karşı düşmanlık aşılamanın sohbetler organize edildi, çocuklar için din karşıtı eserler yayınlandı. Azerbaycanlı pionerler, çarşaf ve papak gibi dini ve geleneksel nitelik taşıyan kıyafetlere karşı da mücadele etti.³⁸ Azerbaycan Pioner teşkilatının bu çalışmaları neticesinde örneğin Azerbaycan'ın Salyan kazasındaki pionerlerin 17 yakını çarşaflarını çıkarmıştı.³⁹

Azerbaycan Pioner teşkilatının sosyalist bir toplum düzeni için verdiği mücadelenin diğer ayağını da kulak sınıfıyla mücadele teşkil ediyordu. Azerbaycanlı pionerler, kulaklar tarafından gizlenen ürünlerin açığa çıkarılmasını sağladılar.⁴⁰ Ayrıca ürünlerin kulaklar tarafından yakılması ya da çalınması tehlikesine karşı da önlemler aldılar. Bu gibi durumlara karşı tedbir amacıyla özel ekipler teşkil edildi. Bu ekiplerin görevi, tarlaları gezerek ürünlerin yakılması ya da çalınması durumlarına engel olmaktır.⁴¹ Kulak sınıfıyla mücadele sırasında çok sayıda Azerbaycanlı pioner hayatını kaybetti. Örneğin, Gasım Çaparlı köyünden Adil İsmayılov, kolhozların kurulması için mücadele

³⁵ Eyüp Akman, *Sovyetler Birliği Döneminde Azerbaycan'da Folklor Politikaları ve Çalışmaları: 1917-1953*, (Ankara: Platin Yayınları, 2008), 278.

³⁶ Okan Yeşilot, *Ateş Çemberinde Azerbaycan* (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2010), 89.

³⁷ "Mekteplerde Kommunizm Terbiyesi", *Pioner İşçisi*, s. 13-14 (1931): 10.

³⁸ Bağırzade, *Azerbaycan Pioner*, 34.

³⁹ *Azerbaycan Pionerleri ALKQI VIII. Kurultayına Keder* (Bakü: KÇTMB Neşriyyatı, 1929), 3-18.

⁴⁰ Багырзаде, История пионерской, 72.

⁴¹ "Xırmandalı Pionerlerinin Parlaq İşi", *Azerbaycan Pioneri*, 30 Haziran 1939.

ederken 10 Ağustos 1930'da muhalifler tarafından öldürülmüştü. Adil İslamov'un yanı sıra, Gasım İsmayılov *rayonunun* Sefikurd köyünde yaşayan Latife Süleymanova da kolhoz yangınlarını çıkarıcıları görüp devlet yetkililerine ihbar ettiği için kulaklar tarafından öldürülmüştü.⁴²

Rusya'daki Pioner teşkilatı gibi, Azerbaycan Pioner teşkilatının da kurulduğu ilk yıllarda üzerinde durduğu meselelerden biri, Sovyet iktidarının o dönemde en büyük problemlerinden biri olan evsiz çocuklar sorunuyla mücadele idi. Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan ayrılıp iç savaşa sürüklendiği dönemde (1921-22'deki kıtlık yıllarından sonra) Rusya sokaklarında tahminen 4 ila 7.5 milyon civarında evsiz çocuk mevcuttu.⁴³ Azerbaycan Komsomol Merkez Komitesi'nin 28 Aralık 1924'te Karabağ ve Nahçıvan Komsomol komitelerine ve Pioner Bölge Bürosu'na gönderdiği yazıda Pioner teşkilatının başlıca toplumsal-politik görevinin evsiz çocuklar problemi ile mücadele olduğu ifade ediliyordu. Yazıda ayrıca bu iş için pioner birliklerinde özel bir komisyonun oluşturulması isteniyordu.⁴⁴ Pioner teşkilatı, evsiz çocuklar meselesinin çözümüne yardım için bu çocuklar yararına özel geceler düzenledi ve devrim bayramlarında, gösteri ve gezilerde onları da kendi çalışmalarına dâhil etti.⁴⁵ Azerbaycan Pioner teşkilatının yardımları sayesinde çok sayıda evsiz çocuk, çocuk evlerine gönderildi.⁴⁶

İlk yıllarda Sovyet politikalarının başlıca hedeflerinden biri, ülkedeki okur-yazar nüfus oranının artırılmasıydı. Bu problem, kurulduğu ilk yıllarda Sovyet Rusya'yı en çok uğraştıran meselelerden biriydi. Aynı durum Azerbaycan için de geçerliydi. Burada da okur-yazar olan kişi sayısı oldukça azdı. 1917 yılında ülkedeki okur-yazar nüfus oranı sadece %9.3'tü.⁴⁷ Sorunun çözümü için tüm Sovyetler Birliği'nde geniş çaplı bir mücadele başlatıldı. Pionerler, okur-yazar nüfus oranının artırılması için başlatılan kampanyanın aktif bir katılımcısı oldular.

Azerbaycan'da okuma-yazma seferberliği amacıyla Pioner teşkilatının ilk

⁴² Emrahov, *Tarihe Dönmüş*, 25.

⁴³ Matthias Neumann, "Youth, It's Your Turn: Generations and the Fate of the Russian Revolution (1917–1932)", *Journal of Social History*, c.46/ 2 (2012): 280.

⁴⁴ Bagırzade, *Azerbaycan Pioner*, 46, 47.

⁴⁵ "Детское движение," 460-479.

⁴⁶ Bagırzade, *Azerbaycan Pioner*, 46- 47.

⁴⁷ Cemil Quliyev, *Azerbaycan Tarixi: VI. Cild*, (Bakü: Elm Neşriyyatı, 2008), 225.

karargâhı, Bakü şehrinde 1926 yılında kuruldu. Bu tarihten itibaren, Bakü'deki pioner birliklerinin başlıca vazifelerinden biri, okur-yazar olmayan nüfusa okuma ve yazma öğretmektir. Bu faaliyet kapsamında, daha büyük yaş grubundaki pionerler, bizzat evlere giderek okuma-yazma öğretiler.⁴⁸ Pionerlerin eğitim-öğretim seferberliği sadece çocukları kapsamıyordu. Pionerler, köylerde yürüttükleri kültürel faaliyetlerle çok sayıda yetişkin köylüye de okuma- yazma öğretiler ve evlere giderek kitaplar dağıttılar.⁴⁹ Okumayı az bilen ya da hiç bilmeyen yetişkinlere gazete ve kitaplar okudular.⁵⁰ Azerbaycan'da pionerler, cehaletle mücadele kapsamında çocukların okullara gönderilmesi için de çabaladılar. Tüm Birlik Komünist Partisi Merkez Komitesi, bu konuyla ilgili olarak 5 Eylül 1931'de "İlk ve Orta Dereceli Okullar Hakkında" başlıklı bir karar aldı. Bu kararın ardından Bakü'deki Pioner teşkilatı, çocukların okullara gönderilmesine yönelik çalışmalarını arttırdı. Bakü Pioner teşkilatının yürüttüğü bu çalışmalar neticesinde 75.000'den fazla çocuk okullara gönderildi.⁵¹

Sonuç

Pioner teşkilatı, kurulduğu tarihten itibaren Sovyetler Birliği'nde yeni kuşağın komünist değerlerle yetişmesinde önemli bir vasıta olmuştur. Teşkilatın çatısı altında iyi birer komünist olarak yetiştirilen çocuklar, aynı zamanda ajitasyon çalışmalarına da dahil edilerek ülkedeki komünist yapının güçlendirilmesine hizmet etmişlerdir.

Pioner teşkilatının yeni neslin ideolojik dönüşümüne olan katkısı göz önüne alındığında, bu teşkilatın diğer Sovyet cumhuriyetlerinde de kurulmasının Sovyet yönetimi açısından ne kadar kritik bir öneme sahip olduğu anlaşılabilir. Nitekim Pioner teşkilatının Sovyet Rusya'da teşkilinden kısa bir süre sonra, diğer Sovyet cumhuriyetlerinde de Pioner teşkilatları organize edilmeye başlanmıştır. Azerbaycan Pioner teşkilatı, eğitimden ekonomiye çok farklı alanlarda çalışmalarda bulunmuştur. Azerbaycanlı pionerler, yeni toplumun inşası için verilen mücadelede de aktif rol üstlenmiştir. Azerbaycan Pioner teşkilatı ülkedeki sosyalist inşa sürecine yardım amacıyla kolektifleştirmeden, okuma-yazma seferberliğine, kulak sınıfıyla mücadeleden

⁴⁸ Bağırzade, *Azerbaycan Pioner*, 45- 46.

⁴⁹ А.В. Герасимова, *Они были пионерами* [They were the Pioneers], Минск:1962, 8.

⁵⁰ RGASPI, f. M-1, op. 23, d. 1095, l. 131.

⁵¹ Hosrovyan, *Bakı Pioner*, 56.

dinle ve evsiz çocuklar için mücadeleye kadar çok çeşitli çalışmalar organize etmiştir. Yeni toplumun inşası sürecinde çocuklar, Pioner teşkilatının kolhozlardaki çalışmalarına katılarak emek sürecine doğrudan dahil olmuş ve böylece kolhozlardaki çalışmalarını yakından tanıma fırsatı bulmuşlar, kolhozların kurulmasına yardım etmişler ve tarım aletlerini kullanmayı öğrenmişlerdir. Pionerler ayrıca kolhoz çalışanları arasında propaganda faaliyetlerinde bulunarak komünist ideolojinin köylü kesim arasında güçlendirilmesi için çalışmışlardır. Azerbaycanlı pionerler, sosyalizm karşıtı fikirlerle mücadele yoluyla da yeni toplum yapısının kurulmasına hizmet etmişlerdir. Pioner teşkilatının bu çalışmalarının neticesi, çocuklardan yeni toplumun 'gönüllü' inşacılarının yaratılması olmuştur.

KAYNAKÇA

Sosyo-Politik Tarih Rus Devlet Arşivi (RGASPI)

RGASPI, f. M-1, op. 23, d. 1091, l. 40.

RGASPI, f. M-1, op. 23, d. 1091, l. 43.

RGASPI, f. M-1, op. 23, d. 1095, l. 129.

RGASPI, f. M-1, op. 23, d. 1095, l. 131.

RGASPI, f. M-1, op. 23, d. 1425, l. 16.

RGASPI, f. M-1, op. 23, d. 1425, l. 18.

RGASPI, f. M-1, op. 23, d. 1425, l. 23.

RGASPI, f. M-1, op. 23, d. 1425, l. 24.

Kitap ve Makaleler

AKMAN, Eyüp. *Sovyetler Birliği Döneminde Azerbaycan'da Folklor Politikaları ve Çalışmaları: 1917-1953*. Ankara: Platin Yayınları, 2008.

Azerbaycan Pionerleri ALKQI VIII. Kurultayına Keder. Bakü: KÇTMB Neşriyyatı, 1929.

БАГЫРЗАДЕ, А. *История пионерской организации Азербайджана: 1922-1940 гг.*

[History of the Pioneer Organization of Azerbaijan: 1922-1940], Баку, 1976.

BAGIRZADE, E. *Azerbaycan Pioner Teşkilatı Tarihinden*. Bakı: Kençlik, 1974.

BAGIRZADE, E. *Genç Pioner Teşkilatının Kuruluşu ve İşleri*. Bakı: Azeneşr, 1934.

БАЛАНСКАЯ Л.К. *Смена смене идет*. Москва, 1962.

“Детское движение и ВЛКСМ.” [Children's Movement and the Young Communist League], *Педагогическая энциклопедия*, с.2 (1965): 428-502.

ДРУЖИНИН, В.В. *Детское движение в России* [Children's Movement in Russia], М., 2014.

EMRAHOV, E. *Tarihe Dönmüş İller*. Bakü: Keçlik, 1973.

GASIMOVA, Rovşana. *Nesilden Nesle*. Bakü: Azərbaycan Dövlət Neşriyyatı, 1963.

ГЕРАСИМОВА, А.В. *Они были пионерами* [They were the Pioneers], Минск:1962.

“Golçomaglar.” *Azerbaycan Sovet Ensiklopediyası*, с. 3 (1979): 201.

HOSROVYAN, Emma Pavlovna. *Bakı Pioner Teşkilatının Tarixinden*. Bakü: Azərbaycan Uşaq və Keçler Edebiyatı Neşriyyatı, 1958.

“Комсомол.” *Большая российская энциклопедия*, с.14, (2009): 715-716.

КРУПСКАЯ, Н. К. *О юных пионерах* [About the Young Pioneers], Москва, 1949.

ЛЕВШИН, А. “Из опыта пионерской работы.” [From the Experience of the Work of the Pioneers]. *Советская педагогика*, s.11 (1951): 41-50.

NEUMANN, Matthias. “Youth, It’s Your Turn: Generations and the Fate of the Russian Revolution (1917–1932).” *Journal of Social History*, с.46/ 2 (2012): 273-304.

О работе пионерской организации. [On the Work of the Pioneer Organization], Москва, 1942.

“О введении выборности в пионерских организациях.” [About Establishment of Electivity in the Pioneer Organizations], *Вожатый*, s. 8-9 (1946): 18-21.

“Pioner Teşkilatının Guruluşu.” *Pioner*, s.8 (1946): 17-18.

“Всесоюзная пионерская организация.” [All-Union Pioneer Organization], *Большая советская энциклопедия*, с.V, (1927): 460-463.

ЯКОВЛЕВ, В. Г. *Зори советской пионерии: очерки по истории всесоюзной пионерской организации В.И.Ленина: 1917-1941*. [Dawns of the Soviet Pioneers: Essays on the History of the All-Union Pioneer Organization], Москва., 1972.

YEŞİLOT, Okan. *Ateş Çemberinde Azerbaycan*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2010.

“Xırmandalı Pionerlerinin Parlaq İşi.” *Azerbaycan Pioneri*, 30 Haziran 1939.

QULİYEV, Cemil. *Azerbaycan Tarixi: VI. Cild*. Bakü: Elm Neşriyyatı, 2008.